

BAŞKALARININ HAYATI FİLMİ ÖRNEĞİNDE İSTİHBARAT AYGITININ EDEBİYATÇI TAKİBİ

Emre Bekir GÜVEN
Bağımsız Araştırmacı, Türkiye
emrebekirguven@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1789-1730>

<i>Atf</i>	GÜVEN, E. B. (2025). BAŞKALARININ HAYATI FİLMİ ÖRNEĞİNDE İSTİHBARAT AYGITININ EDEBİYATÇI TAKİBİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 17(2), 173-196.
------------	---

ÖZ

Uyguladığı baskı ve başvurduğu totaliterlik ile bilinen Doğu Almanya (Almanya Demokratik Cumhuriyeti, Deutsche Demokratische Republik), güvenlik politikaları kapsamında başvurulan yöntemler açısından nitelikli araştırma konuları sunmaktadır. Bunlardan biri de istihbarat aygıtı olarak Stasi'nin (Staatssicherheit) uygulamalarıdır. Stasi, çağdaş hukuk normlarıyla bağdaşmayan yöntemleriyle kurmaca yapıtlara da konu olmaktadır. *Başkalarının Hayatı* (Das Leben der Anderen) filmi Stasi'nin hukuk dışı takibini konu alan, 2006 yılı, Alman yapımı bir filmidir. Filmde yer verilen edebiyatçı figür Georg Dreyman, Stasi'nin takibine takılır. En özel alanına kadar sızan Stasi, Dreyman'ın hayatını adeta kontrol etmektedir. Bu çalışma, *Başkalarının Hayatı* örneğinde istihbarat aygıtının edebiyatçı takibini ele almakta ve Doğu Alman idaresinin istihbarat aygıtının başvurduğu yöntemleri sorgulamaktadır. Bu kapsamda, çalışma salt araştırma nesnesi (metin) odaklı ilerlemekte ancak, gerekli durumlarda tarihsel eleştiri bağlamında somut gerçeklere yönelmektedir. Çalışmanın amacı, literatürde daha önce bu açıdan ele alınmamış bir örnek üzerinden güç otoritesi ile edebiyatçı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: *Başkalarının Hayatı, Das Leben der Anderen, Doğu Alman, İstihbarat, Stasi.*

THE LITERARY MAN PERSECUTION OF THE INTELLIGENCE APPARATUS IN THE EXAMPLE OF THE MOVIE THE LIVES OF OTHERS

ABSTRACT

East Germany (German Democratic Republic, Deutsche Demokratische Republik), known for its repression and totalitarianism, offers qualified research subjects in terms of the methods used within the scope of security policies. One of these is the practices of the Stasi (Staatssicherheit) as an intelligence apparatus. The Stasi is also the subject of fictional works with its methods that are incompatible with contemporary legal norms. *The Lives of Others* (Das Leben der Anderen) is a 2006 German-made film about the Stasi's unlawful surveillance. The literary figure featured in the film, Georg Dreyman, is caught up in the Stasi's surveillance. The Stasi, which has infiltrated his most private areas, virtually controls Dreyman's life. This study examines the intelligence apparatus's surveillance of literary figures through the example of *The Lives of Others* and questions the methods used by the East German administration. In this context, the study focuses solely on the research object (text), but when necessary, it turns to concrete facts in the context of historical criticism. The aim of the study is to reveal the relationship between the power authority and the literary figure through an example that has not been addressed in this respect before in the literature.

Keywords: *The Lives of Others, Das Leben der Anderen, East German, Intelligence, Stasi.*

GİRİŞ

Edebiyatla uğraşan kimseler, birçok farklı dönem ve coğrafyada toplumu ilgilendiren birtakım konular üzerine söz söyleme hakkını taşımışlardır. Kendilerine atfedilen aydın rolü, edebiyatçıları bu bağlamda “sözün sahibi” kılabilmiştir. T. W. Adorno’nun “vekil olarak sanatçı” söylemini (2015, s. 137-149) de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Adorno’nun “Sanat yapıtının taşıyıcısı olan sanatçı onu ortaya çıkaran bireyden ibaret değildir; çalışması ve edilgin etkinliği sayesinde tümel toplumsal öznenin temsilcisi haline gelir.” (2015, s. 148) ifadeleri, sanatçı ile toplum arasında paradoksal bir sarmal ilişkiye işaret etmektedir. Edebiyatçı da buna paralel olarak bir taraftan toplumun ürettiği, diğer taraftan da toplumu şekillendiren varlıktır.

Edebiyatçının toplumu ilgilendiren söylemleri, sadece toplumun kendisi için değil, güç otoriteleri açısından da ayrı bir önem taşır. Sıradan bir vatandaşın toplumsal herhangi bir konu üzerine dile getireceği içerik ile Nobel ödüllü bir edebiyatçının aynı konu üzerine oluşturacağı söylem, güç otoriteleri açısından aynı ağırlıkta algılanmaz. Günter Grass, hayatı boyunca edebiyatçının bu rolüne dair birçok örnek sunmuştur. En sonunda, ölümünden kısa süre önce Grass’ın, İsrail güç otoritesi tarafından *persona non grata* ilan edilmesi (Stausberg, 2023, s. 409), edebiyatçı kişinin ortaya koyduğu söylemin güç otoriteleri tarafından algılanış biçiminin ve buna gösterilen tepkinin kanıtıdır. Edebiyatçı ile güç otoritesi arasındaki bu yapay ya da dolaylı ilişki, her iki taraf için de farklı adımlar doğurmaktadır.

Edebiyatçı, üstlendiği rol gereği güç otoritesine kuşkulu ve dolayısıyla eleştirel yaklaşmaktadır veya yaklaşmalıdır. Güç otoritesi ise sarsılmaz veya sarsılmaması gereken iktidar algısı gereği edebiyatçıya genellikle kontrolcü bir anlayışla yaklaşmaktadır. Çağdaş demokrasilerde de dahi söylemi etki yaratan bir kişilik, Grass örneğinde (Stausberg, 2023, 408-411) olduğu gibi gerek dini gerekse askeri veya politik otorite için olası tehditler arasında konumlandırılabilir. Bu nedenledir ki, ilgili güç otoritesi edebiyatçı kimseleri kontrol altında tutmak veya bu kişilerin atacağı olası adımları önceden öğrenmek için çeşitli yöntemlere başvurabilmektedir. Bu yöntemler arasında nasyonal sosyalist Almanya (Üçüncü Reich/ İmparatorluk) ile sosyalist Almanya (Doğu Almanya) örnekleri kapsamında sansür ve hukuk dışı gizli takip öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, edebiyatçı figürün Doğu Alman idaresi tarafından takip altına alınmasını *Başkalarının Hayatı (Das Leben der Anderen)* filmi kapsamında ele almaktadır. Bu uğurda Doğu Alman idaresinin başvurduğu yöntemleri sorgulamaktadır. Çalışmanın amacı, literatürde daha önce bu açıdan ele alınmamış bir örnek üzerinden güç otoritesinin edebiyatçı takibini ortaya koymaktır. Çalışmanın yöntemi, pozitivist yaklaşımla konunun arka planına dair bilgi vermesinden ve araştırma nesnesinin gerçekler ışığında ele alınmasından ileri gelmektedir. Bu kapsamda, araştırma nesnesini oluşturan filmin incelenmesi,

salt araştırma nesnesi (metin) odaklı ilerlemekte ancak, gereksinim durumlarında somut gerçeklere tarihsel eleştiri bağlamında başvurulmaktadır.

Çalışmanın ana gövdesi, ilk olarak Doğu Alman istihbarat aygıtının genel arka planına dair bilgi, ardından filmin arka planı ve özeti, son olarak filme dair tartışma ve uygulamanın yapıldığı üç bölümden oluşmaktadır.

ALMAN COĞRAFYASI VE İSTİHBARAT AYGITI

Almanların ya da Alman coğrafyasının neredeyse son iki milenyum boyunca küresel boyutta ve birden fazla konuda ön planda olmasının nedenine dair çeşitli tezler üretilebilir. Daha önce tarihin belirli noktalarında kırılğan rol oynayan bu topluluğun özellikle 18. yüzyıldan itibaren çok boyutlu olarak ilerleyici yönde atılım göstermiş olması oldukça dikkat çekicidir. Bu doğrultuda birbirlerinden farklı alan ve disiplinlerde ortaya çıkan ve ilerleyerek artan Alman etkisi, olası sebeplerin sorgulanmasına (Adams, 2009, s. XXV) neden olmuştur.

19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş sürecinde somut bir şekilde ortada olan, iki dünya savaşı ve bu savaşların arasında olağan dışı uygulamaların hakim olduğu Weimar Cumhuriyeti atmosferlerine rağmen 1945 yılından sonra devam eden atılımlar, Almanları farklı bir noktada konumlandırmıştır. Dünyada, günlük hayatın neredeyse her alanına etki eden sütunlarda Japonlar ve Almanlar ölçüsünde (Ifo & Sakura, 1997, s. 17-35, 523-525) başarı sağlamış az sayıda topluluk vardır. Bunun bir getirisi olarak, birbirlerinden farklı alanlardaki başarılarla somut sebeplerden çok, bağlamından koparılmış açıklamalar getirilebilmektedir. Oysaki geçmişin karanlık dönemlerinin bir süreç olarak oluşturduğu birikimin sonucunda ortaya çıkan aydınlanma, bir felsefe olarak bireyin zihnine oturmuştur. Karanlık geçmişte başvuru alan metotların bir yarar sağlamadığı bu dönem itibarıyla ortadadır. Yeni felsefede Rönesans, Reformasyon ve Hümanizma gibi aydınlanma temelli, aydınlanma sonuçlu yaklaşımlar söz konusudur.

Almanların etkileyen ve etkilenen olarak söz konusu uzun sürecin bizzat içinde bulunmuş olmaları birçok olguya karşı yeni yaklaşımlar geliştirmelerini sağlamıştır. Bu doğrultuda, *Masonluk*'un Ada'yı (Britanya) aşarak Viyana, Hamburg hatta Prag'a ulaşması ve bizzat II. Friedrich'i içine alması (Reinalter, 2000, s. 12-13) ya da *Illuminati*'nin bir Ingolstadtli tarafından Bavyera'da kurulması (Weis, 1987, s. 3), birer rastlantı olarak değerlendirilmemelidir. Yeni yaklaşımlar, Modernite'ye hazırlanmakta olan dünyanın birer dayatması ya da gerekliliği olarak ele alınmalıdır. Gizlilik ve haber alma gibi olgular da bu yeni yaklaşımların sonuçları arasındadır. Birey olabilmeyi ortadan kaldıran, endüstrileşen, tarihin görmediği boyutlarda savaşımlara hazırlanan, yer elde eden ve yeri elinden alınan topluluklar doğuran yeni dönem, insanlık tarihinin bilinen anlatılarıyla eşdeğer tarihsel derinlikte (Özdağ, 2014, s. 40-54) ve “dünyanın en eski mesleklerinden birisi” (Özdağ, 2014, s. 40) veya “dünyanın ikinci en eski işi” (Gröpl, 1993, s. 39) olan istihbarata farklı bir boyutta ihtiyacı doğurmuştur.

Geleneksel casusluğun dışında kalan sistematikleştirilmiş istihbarata dair sadece Almanlar özelinde değil, küresel ölçütte de kapsamlı bir tarihçe bulmak güçtür. Gerek söz konusu işin doğası gerekse Almanların bu işi yürütme şekli, literatürdeki bu boşluğun olası nedenleri arasında sıralanabilir. Literatürde başka milletlerin sistematik istihbarat servisleri 1330 yılına dayandırılabilirken, Almanlarınki 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar götürülebilmektedir (Gröpl, 1993, s. 41-43).

Durumun gerçekten böyle mi olduğu veya işin doğası ve Almanlar tarafından yürütülme şekli mi bu bilgi kısıtlılığına neden olduğu sorularını yanıtlayabilmek güçtür. Ancak, Almanların bu alanda iki yüzyılı bulamayan bir geçmişe sahip olduklarını düşünmek, Nazi ve Doğu Alman istihbarat aygıtlarının başarılarıyla ters düşecektir. Genel olarak bakıldığında Almanların bu işi yürütebilmede gösterdikleri başarı Almanlar dışında da kabul edilmektedir (Özdağ, 2014, s. 48, 78, 107, 126, 157, 298). Nitekim 21. yüzyılda dahi MI6, CIA, KGB veya Mossad gibi servislerin aksine BND (Bundesnachrichtendienst) sessizdir ve propaganda eğilimli birtakım servislerin aksine görünür olmayan bir yapıyı tercih etmektedir. Dolayısıyla Almanların, sistematikleştirilmiş gizli servis konusunda görünmeyen köklü olabilecek bir geçmişe sahip olduklarını, fakat bu işi birtakım diğer milletlerden farklı bir şekilde yürüttüklerini iddia etmek mümkündür.

20. yüzyıl Alman güvenlik sistemiğinde Gestapo ve Stasi başta olmak üzere Kripa, SS veya SD gibi yapılanmalara (Wildt, 2003) denk gelmek mümkündür. Özellikle Gestapo (Geheime Staatspolizei, T.: Gizli Devlet Polisi) ve Stasi (Staatssicherheit, T.: Devlet Güvenliği) tahakkümleri, ideolojik amaçlarından ve güncel hukuk normlarından bağımsız olarak güvenlik ve istihbarat aygıtı açısından literatüre geçebilecek birer başarı örneği olarak ele alınabilir. Nazi idaresinin Gestapo tahakkümü altında başvurduğu güç ve uyguladığı terörün (Dams & Stolle, 2014) yanı sıra, Doğu Alman idaresinin insan hayatına dair manipülasyonu (Lucht, 2015) göstermektedir ki, başvurulmuş olan uygulamalar 21. yüzyıl hukuk normlarıyla örtüşmese de ilgili idare yararına sonuç vermiştir.

Sovyet güdümündeki Doğu Alman idaresinin güvenliğe dair belleği, bir taraftan Nazi geçmişi, diğer taraftan da Rus servislerin desteğinden beslenmiştir. Batı Alman istihbaratı hem Nazilere hem de Amerikalılara çalışabilmiş ve ileride BND'nin kurucusu olacak olan, küresel boyutta istihbaratın önemli figürlerinden Reinhard Gehlen'e (Müller, 2017; Gehlen, 1971) sahipken; Doğu Alman istihbaratına Sovyet ya da Rus KGB (Комитет государственной безопасности, T.: Devlet Güvenlik Komitesi) destek ve müdahalesi (Selvage & Süß, 2019) sunulmuştur. Varşova Paktı devletlerine yönelik uygulanan ya da bu devletlerce algılanan tehdit ve izolasyon politikaları (Selvage & Süß, 2019, s. 40-41), Doğu Almanya'yı güvenlik yanlısı önlemler almaya sürükleyen nedenler arasındadır. Doğu Almanya'nın güvenliğe yönelik savunma güdüsü, Naziler ve Ruslar üzerinden oluşturduğu bellek itibarıyla güçlü bir zeminde ilerlemiştir. İleride devlet başkanlığı da dahil olmak üzere birçok dikkat çekici görev üstlenecek

olan Vladimir Putin'in Doğu Almanya'daki (Dresden) servis görevi (Lingens, 2023, s. 522-524; Bollmann, 2023, s. 303) ve yine ileride Almanya Federal Cumhuriyeti'nin (Bundesrepublik Deutschland) şansölyeliğini yürütecek olan Angela Merkel'in Stasi geçmişi (Bollmann, 2023, s. 32-33), Doğu Alman güvenlik ve istihbarat düzeyini açıklar niteliktedir. Her iki ismin arasındaki paralellik ve anti-görüşe olan hakimiyeti (Bollmann, 2023, s. 302-303), Doğu Almanya'nın bu alandaki niteliğinin sembolü olarak değerlendirilebilir. Diğer bir taraftan da bu sistematığın dışarıdan gelecek olası tehditlerden çok, ülke içindeki insanlara hatta bizzat kendi vatandaşlarına odaklandığını söylemek mümkündür.

Doğu Almanya'nın, resmi adıyla Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin (Deutsche Demokratische Rebuplik) nitelikli olarak değerlendirilebilecek güvenlik ve istihbarat alanı, ülke idaresinde özel bir yer tutmaktadır. Doğu Almanya'da sadece bu alana özel bir bakanlık dahi kurulmuştur. Devlet Güvenlik Bakanlığı'nın (Ministerium für Staatssicherheit, MfS), Federal Almanya'dan görece kısa süre önce, 31 Ekim 1989 tarihi itibarıyla 91 binin üzerinde tam zamanlı resmi çalışanı vardır (Halbrock, 2009, s. 9; Rossbacher, 2011, s. 44). Bunun dışında kullanılan jurnalci, muhbir vs. gibi kişilere ek olarak başka bir resmi görev yürütürken Devlet Güvenlik Bakanlığı için çalışan kişi ve uyuyan ajan ya da resmi olmayan çalışan sayısı göz önüne alındığında kuruluşun kapsamı olağan dışıdır. Doğu Almanya'nın 16,4 milyonluk nüfusunda ortalama her 180 vatandaşa resmi bir görevli düşmektedir (Halbrock, 2009, s. 9). Sadece resmi çalışanlara dair bu sayı 21. yüzyılın en gelişmiş ülkesinden güvenlik açısından en sorunlu ülkesine kadar oldukça ciddi bir oranı temsil etmektedir. Bu yönüyle Doğu Almanya ile ilgili olarak "Unrechtsstaat" (Rossbacher, 2011, s. 44) kavramı dahi söz konusu olmuştur. "Rechtsstaat" kavramı bilenen hukuk devletine denk gelirken, "Unrechtsstaat" hukuk dışı davranış sergileyen devlet sistematığına işaret etmektedir.

Her yerde ve her zaman varlık gösteren bir panoptikon izlenimi oluşturan Devlet Güvenlik Bakanlığı, hayatın her alanına hakim bir paranoya görüntüsündedir. Omnipotent bir gücün, normal şartlarda sosyalizmin edebiyatçıya sunduğu edebi malzeme (Müller, 2006, s. 361-362) göz önüne alındığında, edebiyata dahi müdahalesi söz konusudur. Edebiyatçı Jurek Becker hakkında Devlet Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen işlemler (Müller, 2006) ürkütücü boyutlardır. Becker'in tam karşısında konumlanan yine edebiyatçı olarak Christa Wolf ve Monika Maron gibi isimlerin Devlet Güvenlik Bakanlığı ya da Stasi ile olan ilişkileri (Cooper, 1998, s. 1) ise ikili yaklaşımın ve ideolojik terörün başka bir yönüne işaret etmektedir. Güç otoritesi olarak idare doğrultusunda ilerlemeyen edebiyatçılar için ideolojik ayar, sansür, yasak gibi genele etki eden tahakküm dışında da nice metotlar söz konusudur. Bu yolda başvuru metotları arasında, kişinin sosyal ve mesleki çevresine müdahaleler ve bu müdahaleler arasında sosyal ve mesleki çevreyi, kişiyi olağan dışı adımlara karşı gözlemlemek veya otorite

erki yararına kazanmak da vardır (Müller, 2006, s. 291). Bu yöndeki uygulamalara dair bir örnek de tarihsel eleştiri (Ryan, 2013, s. 51-52, 55-57; Kabadayı, 2018, s. 63) bağlamında *Başkalarının Hayatı* filmidir. Filmde yer alan edebiyatçı figürün yanına istihbarat aygıtı tarafından sızdırılmış, en mahrem alanlarına ulaşabilen ve hatta duygusal ilişki içinde olduğu bir figür söz konusudur. Bu bağlamda film, tarihsel eleştiri bağlamında herhangi bir doğrulamaya gereksinim bırakmaksızın Stasi uygulamalarını, “gerçekten daha gerçek” (Westphal, 2012) olarak izleyici ve araştırmacıya sunmaktadır.

BAŞKALARININ HAYATI

2006 yılı, Almanya yapımı filmin yönetmeni Florian Henckel von Donnersmarck’tır. *Başkalarının Hayatı* filmi, Donnersmarck’ın filmografisi içinde bağımsız olarak yönettiği ilk uzun metrajlı film olmasına rağmen normal şartlarda beklenemeyecek başarılar doğurmuştur. Film ulusal ve uluslararası birçok ödüle aday gösterilmiş ve bu adaylıkların ciddi bir çoğunluğunda ödül alabilmiştir. Ödüllerden bazıları *Alman Film Ödülü* (Deutscher Filmpreis), *Avrupa Film Ödülü* (Europäischer Filmpreis, European Film Award), *Akademi Ödülü* (Academy Award) veya yaygın kullanılan adıyla *Oscar*’dır. Bunlar ve diğer ödüllerin büyük çoğunluğu “en iyi film” (*Akademi Ödülü*: Yabancı Dilde En İyi Film, En İyi Uluslararası Film) kategorisinde alınmıştır. Oyuncuların bireysel çabaları ya da teknik konularda ödüller alınması da kuşkusuz değerlidir ve *Başkalarının Hayatı* filmine de bu yönde ödüller verilmiştir ancak, filmin bir bütün olarak ve esasına ilişkin bir ödül almasının farklı bir anlam taşıdığını da eklemek gerekir. Bu yönüyle film, birden fazla açıdan başarı örneği olarak ele alınabilir.

Başkalarının Hayatı filmi, başta Hollywood filmleri olmak üzere büyük bütçeli filmlere kıyasla teknik konular açısından zayıftır. Yaklaşık 2 milyon Euro olan toplam bütçesiyle “düşük bütçeli film” kategorisine uygun düşen bir filmidir. Buna rağmen sanatsallık ve film dili açılarından oldukça güçlü bir yapımdır. Filmin kısa ve kapsayıcı özeti şu doğrultuda yapılmaktadır:

“Von Donnersmarck bu filmde, Almanya’nın Alman Demokratik Cumhuriyeti’ndeki hayatın nasıl olduğuna dair çok sayıda perspektifi uzlaştırmaya çalıştığı bir dönemde geçmişi yeniden canlandırıyor” (Westphal, 2012, s. 97).

Alıntının da işaret ettiği gibi, gerçekten de filmin birden fazla bakış açısı arasında bir uzlaş sağladığını söylemek mümkündür. Nesnel bir yaklaşımla Doğu Alman güç otoritesi ile vatandaşlar arasında yaşananları, herhangi bir tarafa eğilim göstermeksizin sunma çabası filme hakimdir.

Olay örgüsü itibarıyla *Başkalarının Hayatı* filmi, Doğu Alman istihbarat aygıtı ve ilişkili kişileri merkeze almaktadır. Stasi, iş pratiği açısından büyük bir başarı örneği olarak günlük hayatın her alanına hakimdir. Stasi’nin gizli servis olarak başarısı filmde bir tarafta dururken diğer tarafta, insanlara yaşattığı olumsuzlar ve

uyguladığı tahakküm yer almaktadır. Bu insanlardan birkaçı da edebiyatçı figür ve etkileşim içinde olduğu bazı karakterlerdir.

1984 yılında Berlin’de Stasi’nin takibine bir figür takılmıştır. Figür, tiyatro oyunları ve çeşitli metinler yazan Georg Dreyman’dır. Dreyman’ın hem oyunlarında oynayan hem de kız arkadaşı olan Christa-Maria Sieland ise Stasi’ye hizmet etmektedir. Sieland, uzun süre Stasi’ye Dreyman hakkında raporlar hazırlar. Diğer yandan Sieland, Dreyman’ın yanında salt görev icabı değildir ve Dreyman’ı duygusal açıdan sevmektedir de. Filmde açık bir şekilde yer verilmez ancak, Sieland madde bağımlısıdır ve bu sebepten kültür bakanı Bruno Hempf’in ya da Stasi’nin isteklerini yerine getirmek zorundadır. Dreyman’ı takibinin yanı sıra Hempf’in tacizden öte, cinsel istismarına katlanması bu nedene dayandırılabilir. Ancak bu konuyu, film kapsamında alımlayıcıya bırakılmış bir sorunsal olarak da değerlendirmek mümkündür.

Dreyman’ı Sieland’ın raporlarının yanı sıra teknik olarak da takip eden Stasi başarıya ulaşır. İlk bakışta hiç dikkat çekmeyen, Stasi’nin takibine takılacak bir iş içinde olmayan Dreyman, birtakım kişisel ihtirasların da etkisiyle takibe alınır. Ancak *Spiegel* için yazılmış ve Doğu Almanya’da intihar oranını ele alan bir yazının büyük ses getirmesinin ardından olaylar farklı gelişir ve Stasi’nin Dreyman’ı takibi anlamlı bir hal alır. Yazının Dreyman tarafından yazıldığı ilk aşamada tespit edilemez ancak, Doğu Almanya’dan nasıl böyle bir sızma olabileceğine kimse anlam veremez. Sieland’ın yanı sıra teknik takipten sorumlu Stasi yüzbaşı Gerd Wiesler de Dreyman’ı rapor etmediği için Dreyman yakalanamaz. Bu durumda yazının üretildiği daktilonun ardında düşülür. Uzun bir sürecin ardından Sieland’ın itirafı üzerine Dreyman’ın evi aranır, fakat daktilo bulunamaz. Kimse resmi Stasi yüzbaşı Wiesler’den kuşkulansa da daktiloyu alanın bizzat Wiesler olduğu sonradan ortaya çıkar.

BAŞKALARININ HAYATI VE İSTİHBARAT AYGITI OLARAK STASI

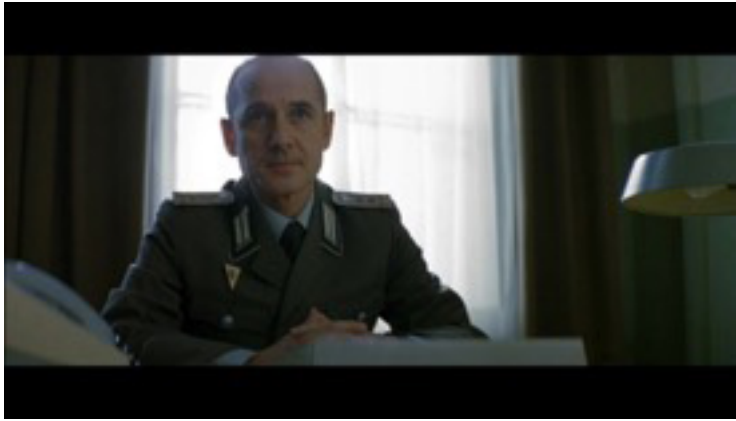
Başkalarının Hayatı filmi, tarihsel bağlam (Kabadayı, 2018, s. 63) itibarıyla başarılı bir yapıt olarak dikkat çekmektedir. İstihbarat aygıtı olarak Stasi’nin uygulamalarını o denli “gerçekten daha gerçek” (Westphal, 2012) aktarmaktadır ki, tarihsel yaşantılar üzerine oturtulmuş bir kurmaca yapıt ile tarihsel gerçekleri ele alan bir belgesel (öğretici) ürünü arasındaki sorunsalı (Westphal, 2012, s. 109) akla getirmektedir. Politik atmosfer ve tarihi olayların sunulma biçimi açısından tartışma (Rossbacher, 2011, s. 35) doğuran film, esas itibarıyla tam olarak Doğu Almanya’ya dair güncel farklı görüşleri yansıtmaktadır. Diğer bir ifadeyle Doğu Almanya kimi gruplar için özlemle anılan ve herhangi bir sorun yaşatmayan bir ülke konumundayken kimi topluluklar için tam tersini ifade etmektedir. Bu görüş ayrılığı, filme dair farklı bakış açılarını doğuran temel nedendir.

Filmin merkezinde istihbarat aygıtı olarak Stasi ve Stasi ile ilişkili kişiler vardır. Olayların ekseninde yer alan tek bir protagonist yoktur. Her ne kadar edebiyatçı

Georg Dreyman (Resim 3), yaşanan olayların ortasında ya da merkezinde yer alan figür olsa da Dreyman'ı engellemekle yükümlü antagonist Yüzbaşı Gerd Wiesler (Resim 1) tam bir karşıt figür rolü üstlenmez. Kimi noktalarda (Donnersmarck, 2006, 0:43:6; 1:23:29; 1:54:30) Dreyman'a yardımı dahi olur. Wiesler'in amiri konumundaki Yarbay Anton Grubitz ve Grubitz'e talimat veren kültür bakanı Bruno Hempf bu açıdan Dreyman'ın karşısında konumlanan figürlerdir. Bu figürlerin Wiesler'e göre sahnelenme sıklığı ve toplam süresi ise antagonist olmalarına teknik açıdan engel oluştursa da tematik olarak uygun düşmektedir. Filmin sadece figür rolleri dahi ele aldığı tema ile örtüşmektedir. Doğu Alman istihbarat aygıtının yapısına uygun bir figür kümelenmesi söz konusudur.

Resim 1.

Stasi Yüzbaşı Gerd Wiesler



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 0:01:12).

Stasi yüzbaşı Wiesler'in bir tutukluyu sorgulaması ve bu tecrübesini derste anlatması ile birbirlerine paralel ilerleyen bir sekans (Donnersmarck, 2006, 0:00:13-0:05:52) ile başlayan prolog, Stasi yarbayı Grubitz'in sekansa dahil olmasıyla birlikte devam eder. Filmin adının geçtiği nokta (Donnersmarck, 2006, 0:06:33) prolog dışında filmin ana gövdesini oluşturan başlangıçtır. Bu başlangıç edebiyatçı figür Dreyman'ın tiyatro oyununun sahnelemesini konu edinmektedir. Tam bu başlangıç sekansı içinde Dreyman'ın takip kararı alınır. Takip edilme talimatı ise bizzat bakan tarafından Stasi'yi temsilen Yarbay Grubitz'e verilir. Aslında bu görevlendirme resmi bir görev tebliğinden çok, kişisel ihtiraslardan ileri gelmektedir. Bakanın bu görevlendirmesini Dreyman'ın kız arkadaşı olan, aynı zamanda tiyatro oyunlarında oynayan Christa-Maria Sieland'a duyduğu cinsel arzu ve bir açıdan da patolojik psikolojik nedenlere dayandırmak mümkündür. Yarbayın kabulü ise net olarak kariyer hırsına dayanmaktadır. Bu eylem bir bütün olarak, gizli servislerin, kontrol mekanizmasından en az etkilenen doğasına uygun düşen bir yaklaşımdır.

Görevin verildiği Stasi, literatüre (Halbrock, 2009, s. 9) de uygun olarak film kapsamında olağanüstü başarılı bir servis olarak sunulmaktadır. İzleyici, Stasi'nin insanlık dışı uygulamalarına rağmen kendisini Stasi'ye saygı duyarken bulabilmektedir. Bu duygu henüz film başlamadan, prologta Yüzbaşı Wiesler (Resim 1) üzerinden aktarılmaktadır.

Yüzbaşı Wiesler'in işine olan hakimiyeti, izleyiciye net olarak aktarılmaktadır. Paralel ilerleyen iki anlatıdan oluşan prologta Wiesler diğer taraftan Potsdam'da Stasi'ye ait yüksekokulda (Stasi Hochschule Potsdam) ders anlatmaktadır. Ders esnasında Resim 1'de görülen sorgu anlatılmakta ve bu sorgu üzerinden sorgu teknikleri açıklanmaktadır. Berlin Hohenschönhausen'de geçtiği film kapsamında belirtilen (Donnersmarck, 2006, 0:00:27) ve yapısının benzerliği nedeniyle büyük olasılıkla gerçek çekim mekânı da burası olan sahnede Wiesler, kendi odasında bir tutukluyu sorgulamaktadır. Tutuklu, kendisine atfedilen suç ısrarla reddeder ve aynı ifadeyi sürekli tekrar eder. Wiesler, ders esnasında olası suçlu bir tutuklunun kelimesi kelimesine aynı ifadeyi ısrarla vermesinin mümkün olamayacağını belirtir (Donnersmarck, 2006, 0:04:04-0:04:20). Wiesler'e göre bu, tutuklunun ifadeyi ezberlemiş olacağının göstergesidir. Olası suçsuz bir tutuklunun ise haksız yere orada oturduğunu bildiği için giderek agresifleşeceğini ve bağıracağını dile getirir (Donnersmarck, 2006, 0:03:12-0:03:37). Bu teze göre söz konusu tutuklunun, sakince aynı ifadeyi ısrarla tekrar etmesi, suçlu olduğunu bilmesinden ileri gelmektedir. Tutuklunun sonunda dayanamayarak itirafta bulunması (Donnersmarck, 2006, 0:04:49-0:04:59) Wiesler'in haklılığını göstermektedir.

Wiesler'in tutukluyu itiraf noktasına kadar uyanık bırakma metodunu insani bulmayan ve bu yüzden fişlenen (Donnersmarck, 2006, 0:03:11) öğrenci Benedikt Lehmann dahi istemsizce Wiesler'e hak verir. "Sorgu esnasında sosyalizmin düşmanlarıyla çalışırsınız. Bunu asla unutmayın!" (Donnersmarck, 2006, 0:05:36-0:05:41) sözleriyle dersi sonlandıran Wiesler, Stasi'yi izleyicinin gözünde saygın bir konuma ulaştırmayı başarır. Wiesler'in tutukluyu sorguladığı ve bu tecrübesini ders esnasında aktardığı ve birbirlerine paralel ilerleyen bu sekans (Donnersmarck, 2006, 0:00:13-0:05:52) filmin prolog bölümünün ciddi bir kısmını oluşturmaktadır. Burada tutuklunun Hohenschönhausen'e girişinden Stasi yüzbaşı ile karşılaşmasına, köpekler için koku konservesinin tutulmasından sorgunun kayıt altına alınmasına kadar ciddi bir disiplin hakimdir.

Stasi'ye dair aynı izlenim filmin ileriki aşamalarında da farklı konularda (Resim 2, 4, 8 ve 12) da kendisini göstermektedir. Resim 2'de Stasi yüzbaşısı Wiesler'in (sağda) ve teknik ekip sorumlusunun, takibe alacakları eve düzenek kurmak üzere neredeyse hiç konuşmadan kronometrelerini kurmaları ve işe başlamaları prolog dışında başka bir örnektir. Resim 4'te görülen ekibin hiçbir iz bırakmamasıdır. Resim 8'de, Stasi'nin izlenen kişinin en yakınına kadar sızabilmesi görülmektedir.

Resim 12’de fişlerin sistematik ve endüstriye varan tasnifi de bu çalışma disiplinine eklenebilir. Stasi, Yarbay Grubitz’in (Donnersmarck, 2006, 0:05:52)

Resim 2.

Stasi Disiplini



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 0:20:38).

Stasi’nin söz konusu sunuluş biçiminin ardından filmin adı “Das Leben der Anderen” (Donnersmarck, 2006, 0:06:33) olarak verilir ve Dreyman’ın takip kararının alındığı sekans başlar.

Dreyman’a dair takip kararı bakan Hempf ve Yarbay Grubitz arasında geçen diyaloga (Donnersmarck, 2006, 0:10:03-0:11:48) dayanır. Esas itibarıyla yeteneksiz, ancak kişisel ilişkileri iyi olan Yarbay Grubitz’e bu öneriyi henüz bir sahne öncesinde yapan yüzbaşı Wiesler’dir. Wiesler, Grubitz’in aksine kişisel ilişkiler üzerinden değil, nitelikleri sayesinde vardır ve işini imrenilecek kalitede yürütmektedir.

Stasi yüzbaşı Wiesler, anlam verilmesi güç bir dürtüyle Stasi yarbayı Grubitz’e “Onu (Dreyman) izletmek istiyorum.” (Donnersmarck, 2006, 0:09:17) der. Grubitz ise buna anlam verememesine ve üstelik Dreyman’ın temiz biri olduğunu ve bakan Hempf’in de onu sevdiğini (Donnersmarck, 2006, 0:09:12-0:09:27) eklemesine rağmen gidip Hempf ile bunların aksi yönünde bir konuşma (Donnersmarck, 2006, 0:10:03-0:10:40) yapar. Grubitz, Wiesler’e adeta ihanet eder ve bir yeteneksiz bir figür olarak doğrudan Wiesler’in fikrini kendi düşüncesiymiş gibi sunar. Hempf, Grubitz’in bu fikrine katılır ve “Grubitz, bu yüzden sizin ve benim gibi adamlar zirvede.” (Donnersmarck, 2006, 0:10:44-0:10:47) diyerek aslında Wiesler’in fikrine katılmış olur. Bu sayede Yarbay Grubitz’in yönettiği istihbarat birimi bakan Hempf’in resmi olmayan talimatıyla, yazdığı tiyatro oyununu izledikleri Dreyman’ı (Resim 3) takip kararı almış olur.

Resim 3.

Edebiyatçı Georg Dreyman



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 0:39:52).

Dreyman, Doğu Almanya'dan ayrılmayı düşünmeyen, güç otoritesi aleyhinde bir yapıt üretmeyen bir edebiyatçıdır. Genellikle tiyatro oyunları, yeri geldiğinde dergi makalesi ve roman da yazan bir edebiyatçıdır. Esas itibarıyla güç otoritesinin ya da Stasi'nin dikkatini veya takibini çekebilecek bir figür değildir. Grubitz'in Wiesler'e dediği "Dreyman iyi adam, değil mi? ... O temiz biri. Hatta Hepmf bile onu seviyor." (Donnersmarck, 2006, 0:09:12-0:09:27) sözlerinde geçtiği gibi bir edebiyatçı olarak görülmektedir. Dreyman'ın edebi niteliğine sahip edebiyatçıların genel itibarıyla Doğu Almanya'nın totaliter atmosferini tercih etmemesi olağandır. Bu profile sahip edebiyatçılar, bazı istisnalar dışında genel itibarıyla Batı Almanya'da veya Avrupa başta olmak üzere dünyanın diğer coğrafyalarında yaşarlar. İdeolojik yaklaşan bazı isimler hariç olmak üzere gerçekte de durumun bu yönde olduğunu söylemek mümkündür. Batı Almanya dönemin Avrupa demokrasisi ve kalkınmayı tercih ederken Doğu Almanya Doğu'ya, sosyalizmin çarpıtılmış güdümü altında yaşamaya yönelmiştir.

Dreyman'ın ideolojik eğiliminden dolayı Doğu Almanya'da yaşadığını ve yapıt ürettiğini iddia etmek güçtür. Film kapsamında Dreyman'ın Doğu Almanya'da yaşamasına dair somut ve tek bir neden belirlenememiştir. Dreyman tamamen olağan bir şekilde, Leipzig'li olmasının (Donnersmarck, 2006, 2:17:19) da etkisiyle çevresinin büyük çoğunluğuyla birlikte Doğu Almanya'da yaşar. Buna rağmen kişisel ihtirasların da etkisiyle dikkat çeker. Bunda, Doğu Almanya aleyhine bir yapıt üretmemiş olmasının da etkisi olduğu söylenebilir. Dreyman nitelik ve profilinde edebiyatçılardan Doğu Almanya'yı baskıcı, yaşanılmaz bir yer olarak göstermeleri beklenmektedir.

Resim 4.

Georg Dreyman'ın Evine Kurulan Düzenek



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 0:20:43).

Stasi'nin takibine takılan Dreyman'ın ilk olarak evine girilir. Resim 2'de olduğu gibi Stasi yüzbaşısı Wiesler ve teknik ekip sorumlusu neredeyse hiç konuşmadan 20 dakika üzerine anlaşıp ve her iki taraf da bu süre sonunda yine hiç konuşmadan (Donnersmarck, 2006, 0:22:08) görevini tamamlar. Evin tamamı bu süre içinde teknik ekip tarafından düzeneklerle (Resim 4) donatılır.

Kurulan düzeneklere göre Dreyman'ın evinin tamamı ortam olarak dinlenebilmekte, telefon görüşmelerine sızılabilen, gereği halinde kapı ziline dahi müdahale edilebilmektedir. Tüm bunlardan önce ise Sieland, Dreyman'ın en yakınına sızdırılmıştır. Sieland, Dreyman'ın duygusal ilişki içinde olduğu kız arkadaşısıdır ve aynı zamanda tiyatro oyunlarında da aktris olarak rol alır. Sieland'ın Dreyman'ın yanına bu amaç için mi sızdığı, yoksa yanında bulunduktan sonra mı Stasi için çalışmaya başladığı konusu tamamen net değildir. Ancak izleyicinin alımlamasına bağlı olarak Sieland'ın Dreyman'ı sevdiği, fakat bu takibe mecbur bırakıldığı söylenebilir. Zira Sieland madde bağımlısıdır ve bu bağımlılığın geçmişi film kapsamında anılmaksızın Sieland'ın aleyhine birtakım mecburiyetler doğurduğu duygusu izleyiciye aktarılmaktadır. Buna ek olarak Sieland'ın kariyer uğruna cinsel birliktelik de dahil olmak üzere bu tarz eylemlere başvurduğu (Bernstein, 2007, s. 34) gibi görüşler de vardır. Bu da güç otoritesi lehine olacak şekilde Sieland'ın Dreyman'a karşı cinsel ve politik ihanetinin (Bernstein, 2007, s. 34) yanı sıra, Sieland'ın güç otoritesi tarafından cinsel ve politik istismarının göstergesidir.

Sieland, Dreyman'ın en yakınında, en mahrem alanlarında yer almaktadır (Resim 5). En savunmasız anlarında, ilhama ihtiyaç duyduğu noktalarda, yeni kararlarında Dreyman'ın yanındadır. (Donnersmarck, 2006, 1:06:15-1:06:49).

Resim 5.

Georg Dreyman ve Christa-Maria Sieland

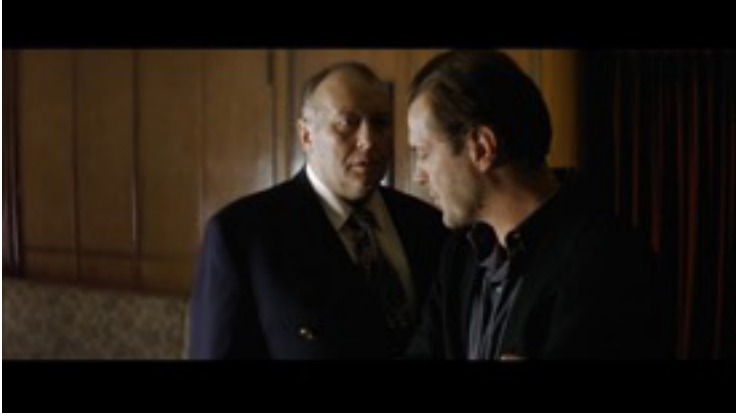


(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 0:34:34).

Sieland'ın Dreyman'a desteği ve sevgisi, Stasi'ye rapor aktarmasını engellemiştir. Sieland, dehşete düşürecek şekilde hem Dreyman'a yakın durarak hem de diğer taraftan da Stasi için çalışarak ciddi bir süre yaşayabilmiştir. Bu durum, “Doğu Almanya'daki kadınların durumu, hükümet politikaları ile yaşanan gerçekler arasındaki gerilim olarak tanımlanıyordu.” (Cooper, 1998, s. 2) şeklinde ifade edilen hayat tarzının filme olan yansımasıdır. Doğu Almanya'yı gerçekten de sadece ideolojinin değil, aynı zamanda patriarkal düzenin de bir temsilcisi konumunda görmek mümkündür. Ne sosyalist ne de kapitalist olarak keskin çizgilerle sınıflandırılacak bu ülkede kadınlar adeta aradadır. Her iki rejim türünde de kadınlara sunulan genel çerçeve yazılı olmayan kurallarla belirlenmişken Doğu Almanya'da kadınlara dair bir rol belirsizliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Sosyalist rejimin çarpıtılarak uygulandığı sıradan ülkelerin aksine Doğu Almanya'da kadınlar daha çok, patriarkal düzenin güdümü altında sadece ihtiyaç halinde başvurulacak kişilerdir. Christa Wolf ve Monika Maron istisnaları dışında, kadınlara Stasi bağlantılarından dolayı suçlama yöneltmemesi (Cooper, 1998, s. 1), bu nedene dayandırılabilir.

Resim 6.

Bruno Hempf ve Georg Dreyman



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 2:00:09).

Dreyman, Sieland'ın Stasi için çalıştığını ancak Berlin Duvarı'nın (Berliner Mauer) yıkılışının ardından, Almanya Federal Cumhuriyeti rejiminde öğrenebilmiştir. Federal Almanya'da bir tiyatro gösterimi esnasında duygularına hakim olamayarak salonu terk eden Dreyman, bakan Hempf'e denk gelir ve burada Hempf'in söylediklerinden Sieland'ın Stasi'ye çalıştığını öğrenir. Hempf'e “Neden hiç dinlenmedim?” (Donnersmarck, 2006, 2:00:39) sorusunu yönelten Dreyman şu yanıtı alır: “Tamamen gözetim altındaydınız.” (Donnersmarck, 2006, 2:00:52) Dreyman sadece telefon dinlemesini göz önünde bulundururken ve buna dahi ihtimal vermezken, tam anlamıyla gözetim altında tutulduğu ve hatta Sieland hakkındaki gerçeği öğrenir. Son olarak Hempf, Dreyman'a “Her şeyi biliyorduk. Hatta küçük Christa'mızı gerçekten tatmin edemediğinizi biliyorduk.” (Donnersmarck, 2006, 2:01:12-2:01:20) der. Hempf ile Dreyman arasındaki diyalog (Donnersmarck, 2006, 1:59:48-2:01:20) bu açıdan oldukça sarsıcıdır. Bu sahne (Resim 6) sonlanma ifadeleri de dikkat çekicidir. Dreyman “Sizin gibi insanların bir zamanlar bir ülkeyi yönetmiş olmaları ...” (Donnersmarck, 2006, 2:01:27-2:01:29) diyerek konuşmanın devamını getiremez.

Dreyman, bakan Hempf'in söylediklerinin ardından evine gidip Resim 4'te montajı yapılan teknik ekipmanları görür. Bir edebiyatçı olarak istihbarat aygıtının detaylı takibi altına alınmış olduğuna ikna olan Dreyman, ardından bilgi ve belgeleri taramak üzere Stasi arşivine başvurur. “Araştırma ve Anma Müzesi (Forschungs- und Gedenkstätte)” (Donnersmarck, 2006, 2:02:56) adresine giden Dreyman burada daha da sarsıcı gerçeklerle karşılaşır (Resim 7).

Resim 7.

Georg Dreyman Hakkında Raporlar



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 2:04:07).

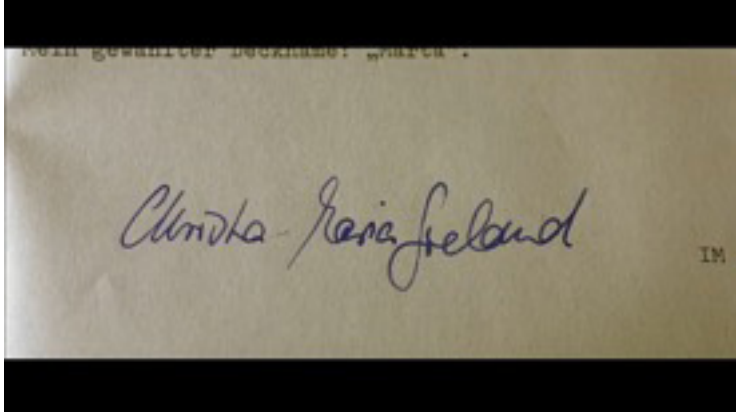
Hakkında tutulan klasörler dolusu rapor (Resim 7), ilk bakışta Dreyman'ı zaten dehşete düşürmüşken, bunlara ek olarak barındırdıkları içerikler Dreyman için tam anlamıyla yıkıcıdır. Dreyman için “gerçekten daha gerçek” (Westphal, 2012) iki konunun özellikle sarsıcı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki kız arkadaşı Sieland'a, ikincisi Stasi yüzbaşısı Wiesler'e dairdir. Dreyman, dosyaları tararken kız arkadaşı Sieland'ın Stasi'ye yazmış olduğu şu ifadeleri görür:

“Ben, Christa-Maria Sieland gönüllü olarak Devlet Güvenlik Bakanlığı ile gayriresmi iş birliği yapmayı taahhüt ederim. Bu karar, cumhuriyetimize bu yolla katkıda bulunabileceğim inancıma dayanmaktadır.” (Donnersmarck, 2006, 2:06:10-2:06:24)

Sieland gerçekten de Stasi için çalışmaktadır. Sieland'ın bir kod adı, görev unvanı ve kendi imzasıyla tuttuğu raporlar (Resim 8) bulunmaktadır.

Resim 8.

Christa-Maria Sieland ve Stasi



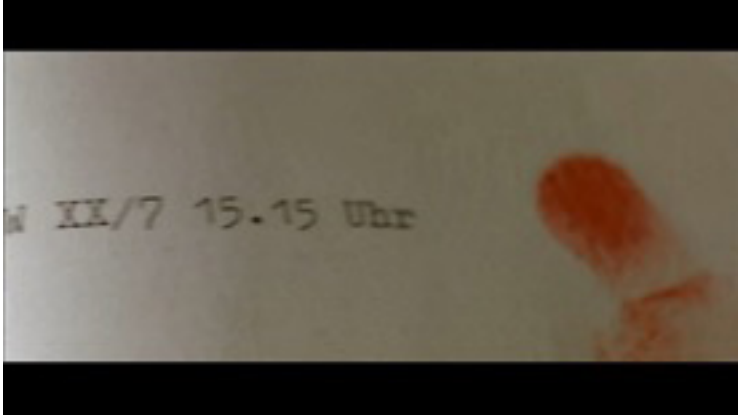
(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 2:06:40).

Resim 8’de de görülebileceği üzere Sieland’ın Stasi tarafından verilen kod adı “Marta” ve görev unvanı “IM”dir. IM, Alman istihbarat literatüründe “IM (Inoffizieller Mitarbeiter)” (Lucht, 2015, s. 125) görev unvanıdır ve “resmi olmayan çalışan” anlamında Türkçeye aktarılabilir. Bu da kamufle görevin aksine, resmi olmayan haber alma elemanı veya muhbir olarak açıklanabilir. Resim 8’in yanı sıra “IM Marta” (Donnersmarck, 2006, 2:07:21) kullanımı film kapsamında da açıkça yer alır. Evraka yansımış ve gerçekliği kuşku götürmez olan bu gerçek, Dreyman üzerinde bakan Hempf’in iddiasından farklı bir etki bırakır. Dreyman, bu gerçek karşısında üzülür, öfkelenir, ağlamak ister. (Donnersmarck, 2006, 2:06:24-2:07:26) Gerçek zamanlı olarak bir dakikayı aşan bu sahne (Donnersmarck, 2006, 2:06:24-2:07:26), Dreyman’ın çeşitli duyguları birlikte yaşadığı ve hem kendisinde hem de izleyicide sarsıcı bir etki taşır.

Dreyman için ikinci sarsıcı gerçek ise onu izleyen ve Stasi yarbayı Grubitz amirliğinde operasyondan başında yer alan Stasi yüzbaşısı Wiesler’e dairdir. Wiesler, edebiyatçı Dreyman’ı izlemeyi öneren (Donnersmarck, 2006, 0:09:17) ilk Stasi görevlisidir. Buna rağmen Wiesler, Dreyman’ı aynı zamanda kurtaran da Stasi görevlisidir. Dreyman taradığı raporlar arasında altında kod ve kırmızı mürekkebin olduğu bir rapora (Resim 9) denk gelir.

Resim 9.

HGW XX/7 ve Daktilo Mürekkebi



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 2:08:03).

Bu rapor, Sieland’ın Dreyman’ı Stasi’ye ihbarının ardından Dreyman’ın evinin arandığı ve Sieland’a bir kamyonetin çarptığı güne aittir. İhbar *Spiegel* için yazılmış ve Doğu Almanya’da intihar oranını ele alan bir yazı ile ilgilidir. Stasi’nin uzun süredir ardında olduğu bu yazıyı yazan kişinin Dreyman olduğunu Sieland itiraf etmiştir. (Donnersmarck, 2006, 1:47:18) Bunun üzerine yazının çıktığı daktiloya kanıt olarak el koymak üzere Dreyman’ın evine giden Stasi elemanları, daktiloyu bulamamıştır. Dreyman daktiloyu bulunduğu yerden alanın Sieland olduğunu düşünürken gerçek, oldukça farklı doğrultuda ortaya çıkar. Daktiloyu alan bizzat operasyonun fikir sahibi “HGW XX/7 (Hauptmann Gerd Wiesler XX/7)”dir (Resim 10).

Yüzbaşı Gerd Wiesler’in tuttuğu rapora (Resim 9), kayıp daktilonun mürekkebinin bulaşmış olması, ancak daktilo sahibi ve yazı yazan kişi olarak Dreyman’ın ortaya çıkarabileceği bir gerçektir. Wiesler, bir yandan Dreyman’ı takip altına alma kararının fikir sahibi, diğer yandan da onu kurtaran kişidir. Bu yönüyle Wiesler, “dönüşen özne” (Medin, 2019, s. 165) konumundadır. Wiesler’in temsil ettiği kurum olarak olaya bakıldığında takip eden de ve adli süreçten kurtaran da Stasi’dir. Hohenschönhausen’in yöneticisi ve eski Stasi mağduru Hubertus Knaube bu yüzden, yani Stasi’yi temsil eden bir kişi kahraman olarak sunulmasından dolayı çekimlerin Hohenschönhausen’de yapılmasına karşı çıkmıştır (Westphal, 2012, s. 102). Wiesler’in aksine, herhangi bir Stasi görevlisinin böyle bir dönüşüm sergilediği ve dolayısıyla da takip ettiği kişi lehine çalıştığına dair bilenen tek bir vakanın dahi olmadığı iddiasına (Westphal, 2012, s. 102) ek olarak Stasi’nin genel yapısı, bu yaklaşımı doğrulamaktadır. Stasi’nin Doğu Alman vatandaşlarına sıradan yaklaşımı dahi bu vatandaşların yabancı servislere casusluk yapıp yamadıkları yönündedir (Domnitz, 2016, s. 29). Dolayısıyla Stasi’nin bu

gerçeğin aksine bir tavır sergilemesi beklenemez. Diğer taraftan, bireysel girişimlerin de olabilme olasılığını göz ardı etmemek gerekir.

Resim 10.

HGW XX/7'ye Ait Görev Fişi



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 2:08:34).

Dreyman, HGW XX/7'nin kim olduğunu öğrenmesi (Resim 10) uzun sürmez. Doğu Alman istihbarat aygıtının fiş ya da kart metodu, sistematik hatta endüstriyel takip (Resim 12) adeta zorunluluktur. Her görevli gibi, takip altındaki kişi hakkında açılmış olan dosyaya ulaşılan bir kısayoldur adeta. Stasi bu metodu ilerleterek konu, kişi, endeks, alfabe gibi farklı kategoriler belirlemiştir (Domnitz, 2016, s. 38). Stasi, Doğu Almanya'nın Polonya'daki dış temsilciliğinde çalışan Doğu Alman vatandaşları ve bu kişilerin aile üyeleri hakkında dahi fiş tutmuştur (Domnitz, 2016, s. 198). Bu eylem, Stasi'nin çalışma prensibinin dikkate değer bir göstergesidir. Dolayısıyla Dreyman, Stasi'nin bu metodu sayesinde HGW XX/7'nin kimliğine rahatlıkla ulaşabilir. Bunun ardından da Wiesler'i fiziki olarak bulur ancak, diyalog kuramaz. Bu noktadaki kopukluğun ardından ne tür gelişmelerin olacağı belirsizdir. İleriki aşama da ise Dreyman'ın, yazmış olduğu "İyi İnsandan Sonatlar (Die Sonate vom Guten Menschen)" (Donnersmarck, 2006, 2:11:21) adlı romanını, HGW XX/7'ye ithaf ettiği (Resim 11) ortaya çıkar. Bu eylem üzerinden Dreyman, fiziki olarak bulduğu ancak teşekkür edemediği Wiesler'e borcunu teslim etmiş olur.

Resim 11.

Roman İthafı



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 2:11:27).

HGW XX/7, yani Stasi yüzbaşı Wiesler'in başvurduğu eylem Dreyman dışında kimse tarafından hiçbir zaman somut olarak kanıtlanamaz. Ancak buna rağmen Yarbay Grubitz, ev aramasının başarısız sonuçlanması üzerine Wiesler'e "Kariyerin bitti." (Donnersmarck, 2006, 1:56:52) diyerek Wiesler'in yaptığını anladığını gösterir. Bu eylem, gözden çıkarılmış diğer tüm Stasi görevli ve öğrencileri gibi Wiesler'in de posta teşkilatına nakledilmesi (Donnersmarck, 2006, 1:57:45) ile sonuçlanmıştır.

Doğu Alman istihbarat aygıtı Stasi'nin edebiyatçı figür Dreyman hakkında yürüttüğü takip operasyonu, ev araması ve Sieland'ın ölümü ile sonlandırılmıştır. Artık görece demokratik bir ülkede yaşayan Dreyman, Stasi'nin tüm bilgi ve belgelerine ulaşabilmektedir. Berlin Duvarı'nın yıkılışının (Donnersmarck, 2006, 1:57:49) üzerinden iki yıl (Donnersmarck, 2006, 1:58:41) geçmiştir. 1991 yılına işaret eden film zamanına göre Dreyman gerçekleri altı yıl sonra öğrenebilmiştir. Dreyman hakkında yürütülen takip, yani "Lazlo Operasyonu" (Donnersmarck, 2006, 2:07:23) 11 Mart 1985'te (Donnersmarck, 2006, 2:07:18) sonlandırılmıştır.

Stasi'nin sistematik ve endüstriyelleştirilmiş takip mekanizması (Resim 12), birçok kişinin kayıt altında tutularak fişlenmesine neden olmuştur. Stasi'nin bu doğrultudaki uygulamaları sadece kurmaca yapıtlara yansıyan gerçekler değildir. Edebiyatçı Jurek Becker'e yönelik yürütülen işlemler (Müller, 2006) Stasi'nin bu uygulamalarında ulaştığı boyutu göstermektedir. Becker'in karşısında bir konumda fakat yine edebiyatçı olarak Christa Wolf ve Monika Maron gibi isimlerin Stasi ile olan ilişkileri (Cooper, 1998, s. 1), istihbarat aygıtı olarak Stasi'nin nüfuz edebildiği alanları göstermektedir. Berlin Duvarı'nın yıkılışından kısa süre önce, 31 Ekim 1989 tarihi itibarıyla 91 binin üzerinde tam zamanlı resmi çalışana sahip Stasi (Halbrock, 2009, s. 9), bu yönüyle tam bir takip

mekanizmasıdır. Doğu Almanya'nın söz konusu dönem itibarıyla sahip olduğu nüfus göz önüne alındığında, durumun ne denli ürkütücü olduğu anlaşılabilir.

Resim 12.

Stasi'nin Sistematik ve Endüstriyel Takibi



(Kaynak: Donnersmarck, 2006, 0:35:47).

Stasi'nin gerçek hayattaki uygulamasına paralel şekilde, kurmaca bir yapıt olarak *Başkalarının Hayatı* filmi kapsamında da yer verilen takip mekanizması, uygulamaların çağdaş hukuk normlarıyla ne denli örtüşmediğinin kanıtıdır. Filmin bizzat yönetmeni tarafından söylenen “bir bakıma, gerçek Alman Demokratik Cumhuriyeti'nden daha gerçek olan gerçekten, daha gerçek olan bir Alman Demokratik Cumhuriyeti yarattık.” (Westphal, 2012, s. 105) ifadesinin de işaret ettiği gibi, filmin sunduğu gerçeklerin, gerçek ötesi görünse de ne denli gerçek olduğu Doğu Alman idari tarihine hakim bir izleyici ya da araştırmacı tarafından rahatlıkla anlaşılabilir. Stasi'nin sadece bilinen uygulamaları, gerçek olamayacak kadar kurmaca, kurmaca olarak algılanabilecek kadar gerçek eylemlerdir. Bu eylemler arasında başkalarının hayatına sızmak ve onları çok boyutlu takip altına almak da vardır. Edebiyatçı figür Georg Dreyman'ın da en özel alanına sızmak, kişinin varoluşsal en temel haklarına dahi müdahale etmek film kapsamında göze çarpan takip uygulamalarıdır. İstihbarat aygıtı olarak Stasi'nin, kişileri bu boyutta takip altına almış olduğu, dikkat çekici bir şekilde ancak Doğu Almanya feshedildikten sonra, Federal Almanya ile ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

2006 yapımı *Başkalarının Hayatı* (Das Leben der Anderen) filmi küresel boyutta oldukça ilgi çekmiş ve özellikle tematik açıdan incelemeye değer bir olay örgüsü ortaya koymuştur. Bu olay örgüsü içinde dikkat çeken konulardan biri de hiç kuşkusuz Doğu Alman Devlet Güvenlik Bakanlığı (Ministerium für Staatssicherheit) ya da Stasi'nin (Staatssicherheit) bizzat kendi vatandaşlarına karşı başvurduğu uygulamalardır.

Stasi'nin başvurduğu uygulamalar arasında kişinin özel alanlarına sızarak kişiyi takip altına almak da vardır. Bu uygulamaların ardında Doğu Almanya ya da resmi adıyla Alman Demokratik Cumhuriyeti'ni (Deutsche Demokratische Rebuplik) olası tehditlere karşı korunacağına dair inancın olduğunu söylemek mümkündür. Takip uygulaması da bir dönem Batı'ya kaçışları engelleyemeyen güç otoritesinin Berlin Duvarı'nı inşa etme uygulamasına paralel başka bir metottur. Tamamının ardında kendi vatandaşlarını, kendisine tehdit olarak algılayan güç otoritesi söz konusudur.

Çalışma kapsamında araştırma nesnesi olarak alınan *Başkalarının Hayatı* filminde istihbarat aygıtı olarak Stasi'nin sistematik takip ve fişleme mekanizmasına maruz bırakılan edebiyatçı figür Georg Dreyman, Doğu Alman güç otoritesinin oldukça farklı yüzleriyle karşılaşır. Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sonuca göre Stasi, güvenlik politikalarının bir getirisi olarak Dreyman'ın en yakınına sızmayı ve hayatını tüm boyutlarıyla gözetim altında tutmayı başarmıştır. Dreyman'ın kız arkadaşı Christa-Maria Sieland, Stasi'nin "IM" olarak kısaltılan resmi olmayan çalışanıdır ve Stasi'ye Dreyman hakkında raporlar hazırlamıştır. Diğer taraftan, teknik ekipmanlar yardımıyla da takip edilen Dreyman'ın cinsel hayatından en basit aktivitelere kadar her konu Stasi bilgisindedir. Filmde saptanan diğer bir ilgi çekici bulgu, Stasi yüzbaşı Gerd Wiesler'e dairdir. Wiesler, Dreyman ile ilgili yürütülen operasyona dair fikrin aslında sahibidir. Ancak, son aşamada Dreyman'ı adli süreçten kurtaran figürdür. Bu yönüyle Wiesler, olayın başlatıcısı ve sonlandırıcısı rollerindedir. Bir taraftan Stasi'nin hukuk dışı uygulamalarının temsilcisiyken, diğer taraftan da iyi yetişmiş bir devlet görevlisi ve duygularına başvurabilen insandır. Bu açıdan Wiesler'in temsil ettiği paradoksu, Stasi'nin ortaya koyduğu çelişki ile benzer görmek mümkündür. Stasi ya da Devlet Güvenlik Bakanlığı, Doğu Almanların faydasına kurulmuş bir teşkilatken bizzat Doğu Almanlar ile uğraşmıştır.

Çalışmanın esas odaklandığı nokta olan istihbarat aygıtının edebiyatçı takibi, çalışmanın varsayımına paralel bulgu ortaya koyabilmiştir. Bu varsayım ve bulguya paralel olarak Stasi, kişisel ihtirasların da birer sonucu olarak edebiyatçı figürü takip altına almış ve söz konusu figürün hayatını her boyutuyla kontrol edebilmiştir. Olası en küçük gelişme hakkında er ya da geç bilgi sahibi olmuştur. Bu açıdan istihbarat aygıtının edebiyatçı takibi, gerçekte olduğu gibi kurmaca evrende de yer almıştır.

KAYNAKÇA

- Adams, J. (2009). *Historical Dictionary of German Intelligence*. Scarecrow Press.
- Adorno, T. W. (2015). *Edebiyat Yazıları*. (Çev.: S. Yücesoy, O. Koçak). Metis Yayınları.
- Bernstein, M. H. (2007). The Lives of Others: Matthew H. Bernstein on an Emotive Surveillance Thriller Set in Communist East Germany. *Film Quarterly*, 61 (1), 30-36.
- Bollmann, R. (2023). *Angela Merkel*. C. H. Beck.
- Cooper, B. (1998). Patriarchy Within a Patriarchy: Women and the Stasi. *German Politics & Society*, 16 (2), 1-31.
- Dams, C. & Stolle, M. (2014). *The Gestapo*. (Çev.: C. Ryland). Oxford University Press.
- Domnitz, C. (2016). *Kooperation und Kontrolle*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Donnersmarck, F. H. (Reg.). (2006). *Das Leben der Anderen* [Film]. Wiedemann & Berg Filmproduktion.
- Gehlen, R. (1971). *Der Dienst*. Hase & Koehler.
- Gröpl, C. (1993). *Die Nachrichtendienste im Regelwerk der deutschen Sicherheitsverwaltung*. Duncker & Humblot.
- Halbrock, C. (2009). *Stasi-Stadt – Die Mfs-Zentrale in Berlin-Lichtenberg*. Ch. Links.
- Ifo Institute for Economic Research & Sakura Institute of Research. (1997). *A Comparative Analysis of Japanese and German Economic Success*. Springer Japan.
- Kabadayı, L. (2018). *Film Eleştirisi*. Ayrıntı Yayınları.
- Lingens, P. M., (2023). *Zeitzeuge eines Jahrhunderts*. Böhlau.
- Lucht, R. (Hg.). (2015). *Das Archiv der Stasi*. Vandenhoeck & Ruprecht.
- Medin, B. (2019). Film Anlatısında Kahramanın Değişen Özne Konumu: Başkalarının Hayatı Filmi Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (1), 149-168.
- Müller, B. (2006). *Stasi – Zensur – Machtdiskurse*. Max Niemeyer.
- Müller, R-D. (2017). *Reinhard Gehlen*. Links Verlag.
- Özdağ, Ü. (2014). *İstihbarat Teorisi*. Kripto Kitaplar.
- Reinalter, H. (2000). *Die Freimaurer*. C. H. Beck.

Rossbacher, B. (2011). Memory and the Politics of Emotion in *Das Leben der Anderen*. *Colloquia Germanica*, 44 (1), 35-53.

Ryan, M. (2013). *Eleştiriye Giriş*. (Çev.: E. S. Onat). De Ki Basım Yayım.

Selvage, D. & Süß, W. (2019). *Staatssicherheit und KSZE-Prozess*. Vandenhoeck & Ruprecht.

Stausberg, F. (2023). *Günter Grass und Berliner Republik*. De Gruyter.

Weis, E. (1987). *Der Illuminatenorden (1776-1786)*. Bayerische Akademie der Wissenschaften.

Westphal, W. (2012). “Truer than the Real Thing”: “Real” and “Hyperreal” Representations of the Past in “*Das Leben der Anderen*”, *German Studies Review*, 35 (1), 97-111.

Wildt, M. (2003). *Nachrichtendienst, politische Elite, Mordeinheit*. Hamburger Edition.